

Sa Balkana do Amerike, i nazad, mnogo puta

Razgovor sa Bekom Vučo

Milena Dragičević Šešić:

Šta si pre fakulteta, ili na fakultetu, znala o američkom pozorištu? Šta ti je fakultet omogućio da naučiš o američkom pozorištu i da li ti je to uopšte tada, u tom trenutku, bilo inspirativno?

Beka Vučo:

Živeći u Americi kao tinejdžer više sam bila okrenuta TV, serijama, filmovima, sve sam to puno gledala jer mi je slušanje engleskog pomagalo u učenju samog jezika. U Palo Altu, u Kaliforniji, gde sam provela dve školske godine, nije bilo pozorišta, ali se sećam da sam sa roditeljima odlazila u San Francisco i tamo išla, možda, jedanput-dvaput, i u pozorište. Tokom studija na FDU, ne mogu da se setim da sam imala neke dodirne tačke sa američkom kulturom uopšte, osim, naravno, opet kroz film i predmet Istorija filma kod prof. Vlade Petrića, koji nas je naučio o značaju američkog filma za celu svetsku kinematografiju. Tu sam se prvi put susrela sa važnim delima D.V. Grifita, počecima zvučnog filma, delima Orsona Velsa, itd.

Odrasla sam u porodici koja je uvek bila bliska umetnosti. Većina prijatelja mojih roditelja su bili iz umetničkog sveta Beograda, te je i moje druženje sa decom, čiji su roditelji bili poznati književnici, glumci, koreografi, reditelji, operski pevači, muzičari, dirigenti, slikari, dovelo do toga da bukvalno odrastem uz umetnost i kulturu i da po prvi put uđem kao gledalac u pozorište sa svoje četiri godine! U moje vreme, „Bosko Buha“ i Lutkarsko pozorište su bile neke uobičajene dečije pozorišne destinacije, ali sam ja, sećam se, više volela da odem u Narodno pozorište ili u JDP, na „pravu“ dramsku predstavu, operu ili balet. Kasnije, kada sam bila u gimnaziji, sa svojim bratom od strica, Vukom Vučo, koji je tada pisao pozorišne kritike za „Politiku Ekspres“, išla sam često na premijere, i sećam se da me je uvek pitao za mišljenje, koje sam onda, sutradan, mogla da pročitam u njegovim tekstovima. Dramska umetnost, muzika, opera su bile značajni deo mog detinjstva, taj pozorišni crv je ušao u mene, i onda nije ni bilo čudno, što sam uz istoriju umetnosti, upisala FDU. Tokom tih godina, kako u Narodnom pozorištu tako i u Ateljeu 212 i JDP bila su na repertoarima dela američkih dramskih pisaca (Judžin O`Nil, Edvard Olbi, Rado/Ragni, itd.) a slušala sam i o zlatnom dobu BDP i čuvenim predstavama Tenesi Vilijamsa, *Tetovirana ruža* i *Tramvaj zvani čežnja*.

Moj prvi značajan direktan kontakt i rad sa američkim pozorištem je bio od 1973. godine kada sam, direktno sa FDU, došla u Atelje 212 i na BITEF, prvo u svojstvu sekretara pozorišta i festivala, i kasnije Operativnog direktora. Uz Miru i Jovana sam bila uključena u pregovore i organizaciju dolaska mnogih američkih pozorišta i predstava, gostiju, teatrologa i kritičara u Beograd. Radila sam direktno sa La Mamom, Robertom Vilsonom, Lusindom Čajlds, Ping Čongom, producentkinjom Ninon Talon Karlvajs, manjim pozorištima iz Kentakija, Bostona... Naučila sam šta znači Off-off Broadway, ušla u delikatnosti američkog avangardnog pozorišta, sa Borkom pomagala na okruglim stolovima i prevodila tekstove za katalog. Tu su bili i moji prvi kontakti sa Ambasadom SAD u Beogradu, sa kulturnim atašeima, koji su, u to vreme, puno

U SPON I PADOVI, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

radili kako bi na svakom BITEFu američka kultura imala svoje važno mesto, bilo preko predstava, gostiju, filmova, itd.

Na predavanjima studentima treće godine organizacije na FDU sam pričala o razlici između profitnog i neprofitnog pozorišta, šta znači “fundraising”, PR, “audience development” (u to vreme za mnoge nepoznati termini) i davala sam im primere sa BITEFa iz mog iskustva o specifičnostima rada i organizacije na “američki način”.

Moj blizak i dobar prijatelj Dragan Klaić bio je presudna ličnost u odluci da odem na poslediplomske studije u SAD. On se sredinom 1970tih godina vratio sa Jelskog univerziteta (Yale University), gde je doktorirao u oblasti teorije pozorišta, i praktično me je “naterao” da se prijavim na konkurs za Fulbrajtove stipendije kako bih otišla u SAD na specijalizaciju i studije. Slušajući ga, i ja sam želela da odem na Jelski univerzitet (ne znajući mnogo o drugim univerzitetima u SAD) a znajući od Klaje da je to odlična pozorišna škola koju vodi Robert Brustin, veliko ime američkog pozorišta, kao i da imaju posebno dobar odsek za organizaciju scensko-muzičkih delatnosti. No, moj engleski, u to vreme, nije baš bio tako “dobar” za standarde tog prestiznog *ivy league* univerziteta, te sam 1979 otišla na Kalifornijski univerzitet u Los Anđelesu (UCLA).

Slobodno mogu da kažem da su te, skoro tri godine, provedene na studijama i praksi u SAD promenile moj profesionalni, a i privatni životni put. Boravak u SAD je bio vazna prekretnica u mom životu. To je bio moj veliki susret sa Amerikom, otvaranje novih vidika i horizonata, stvaranje značajnih poznanstava i pre svega, velika škola! Iz jednog divnog i lagodnog beogradskog ambijenta Ateljea 212, sa već dosta znanja i prakse, došla sam bukvalno u Novi svet. Upijala sam i učila na svakom koraku, svaka stranica knjige koju sam pročitala je ostavila duboki utisak, pri svakom susretu nisam prezala da pitam, znatiželja je bila ugomna... Ništa mi nije bilo teško – u profesionalnom pozoristu koje se nalazilo na kampusu UCLA radila sam i na blagajni, u krojačnici, pri izradi dekora, kao inspicijent, kao razvodnica, učila da postavljam svetla, pišem i štampam programe. Uzela sam i sijaset neobaveznih časova/kredita i učila o američkom muzičkom pozorištu, o brodvejskom mjuziklu, o velikanima američke dramske umetnosti, a sama činjenica da sam bila u Meki svetske kinematografije, bilo je dovoljno da obnovim znanja stečena kod prof. Petrića o istoriji američkog filma koju su na UCLA predavali značajni ljudi iz Holivuda.

U Los Anđelesu, i u posetama San Francisku i Njujorku tokom te tri godine, američka kultura mi je bukvalno ulazila pod kožu, na svakom koraku. Naravno, bilo je tu dosta “amerikane”, i važno je bilo vršiti određenu selekciju svega sto me je okruživalo. Imala sam priliku, između ostalih stvari, da čujem dijalog “uživo” Edvarda Olbija i Joneska u raspravi o savremenom svetskom teatru, upoznala Džozefa Papa (čuvenog njujorškog producenta Pablik teatra gde je nastala “Kosa”), išla po muzejima, koncertima, operama, “obnovila” prijateljstvo sa Elen Stjuart, predlagala Jovanu predstave za naredne BITEFe, neprestano visila po bibliotekama i čitala, učila. Obavezna šestomesečna praksa u najznačajnijem repertoarskom pozorištu LAa, Mark Taper Forum-u je bila toliko značajna i zapažena da mi je upravnik/producent pozorišta odmah ponudio da počnem da radim kao njegov specijalni asistent – no, stroga pravila Fulbrajt

U SPON I PADOVI, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

stipendije zahtevala su da se posle završenih studija vratim u Beograd. Mislim da sam tada, nekako za sebe, donela odluku, da ću se sigurno, uskoro, vratiti u Ameriku.

Mira Trailović nije baš bila srećna što sam toliko dugo odsustvovala iz Ateljea 212 i dogovor je bio da dolazim svako leto i radim za BITEF, što sam poštovala. Po konačnom povratku u Beograd 1982. godine, na mesto Operativnog direktora, koje me je čekalo, pokušala sam, kako je ona govorila, da “amerikanizujem” Atelje 212. Uvela sam, pravu, profesionalnu inspicijentsku knjigu, radila i insistirala na višegodišnjem planiranju, boljoj komunikaciji između različitih sektora u pozorištu, počela kampanju za dobijanje sredstava od sponzora, sa dizajnerom radila na oblikovanju novih ulaznica Ateljea 212, radila na profesionalizaciji odnosa sa medijima kroz “saopštenje za štampu”, govorila o pravim PR kampanjama, pokušavala da dođem do prvih kompjutera za pozorište, itd. Sa divnom i jedinstvenom Pavicom sam imala duge (uglavnom neuspele) razgovore kako da unapredimo i poboljšamo rad blagajne Ateljea 212, a na samu ideju da se uvede kompjuter u blagajnu, samo što nisam dobila batine.

Na FDU, gde sam nastavila da predajem, pokušala sam, takođe, da moja predavanja, ispiti, razgovori, seminari, dobiju neko osveženje i “američki” profil. Klaja, koji je tada predavao Istoriju svetske drame i pozorišta na istom fakultetu, i ja, razmenjivali smo naša akademska (američka) iskustva, dopunjavali se u idejama, i uspeli da našim časovima damo neki drugačiji profil – kao i da uvedemo evaluaciju nas samih, profesora, od strane studenata.

Milena Dragičević Šešić:

Ti si posle otišla u američku ambasadu, a potom u Njujork... Koja su tvoja iskustva u radu u Ambasadi i kasnije kao regionalni direktor Fondacije za otvoreno društvo, koliko si uopšte bila u prilici da ti pozorište u regionu bude u centru pažnje, ili ne? Koliko su umetnost i kultura bili važni za Fondaciju?

Beka Vučo:

U Ambasadu SAD u Beogradu sam otišla u jednom važnom trenutku za beogradsko pozorište uopšte, kada su moji najbliži saradnici, otišli iz Ateljea 212: Mira (u penziju), Jovan (u JDP), Mihiz (u penziju) i Borka (u Novu osećajnost). Kao zamenik sjajne žene Pamele Smit, koja je tada bila Ataše za kulturu, puno smo radili na dovođenju američke kulture u Jugoslaviju. Imala sam tu čast da radim na gostovanju Vašingtonskog simfonijskog orkestra i Rostropoviča u Sava centru, da učestvujem u oblikovanju najnovije knjige *Istorije SAD*, da pomognem u pripremi važne izložbe o američkom dizajnu, da pomognem u izboru koreografa/korepetitora za Pozorište na Terazijama za novi mjuzikl, da ugovorim dovođenje mlade rediteljke iz Sietla u Skoplje, čuvenog Lenarda Bernstajna u Zagreb, izložbu Roberta Smitsona u MSU, radila sam na opremi štandova za Sajam knjiga sa najnovijim američkim izdanjima, sudelovala u koncertnoj turneji Orfius kamernog orkestra, pomagala pri dobijanju autorskih prava za američka dramska dela ili za neke filmove za FEST, itd...naravno, pomagala sam i američko prisustvo na BITEFu i BEMUSu.

UŠPONI I PADOVIMA, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

Milena Dragičević Šešić:

U intervjuu Ljubice Beljanski, rečeno je: A onda me je Beka Vučo poslala u Ameriku na neki program, pa sam ja tamo obišla ovo, pa sam obišla ono, i tako dalje. Tako da te se seća i podvlači značaj tvog rada u Ambasadi...

Beka Vučo:

Da, kroz program International visitors (IV), mnogo kulturnih radnika, novinara, ekonomista, pravnika, itd. iz Jugoslavije, otišlo je na studijska putovanja po SAD, tako i Ljubica. Drago mi je da to pamti! Taj program je bio put u nekoliko gradova Amerike, u trajanju od par nedelja ili meseci, u zavisnosti od profesionalnog programa. Kao Pomoćnik atašea za kulturu, moje preporuke su se poštovala i ja sam pokušala, bar u oblasti kulture, kroz sva svoja iskustva, kako iz Atelja 212 i BITEFa, tako i sa studija u Los Anđelesu, i ipak, sada, nekog poznavanja američke kulture, da izaberem najbolje kandidate za tu stipendiju.

Uz rad u Ambasadi nastavila sam i saradnju sa BITEFom, ali sada na drugom nivou, iz američke perspektive, gde sam mogla da pomognem. Nazalost, jedino čega sam morala da se odreknem, i to mi je veoma žao, jeste rad sa studentima. FDU nije dozvolio da nastavim da predajem, s obzirom da sam radila za "stranu" firmu. Šteta!

Rad u Ambasadi SAD je bio važna stepenica u mojoj konačnoj odluci da se vratim u Ameriku. Pomogli su mi toliko što su mi omogućili specijalnu vizu, kao i dobre preporuke. Po dolasku, prvo u Vašington, a zatim u Njujork 1987. godine, radila sam sa nizom manjih Off-off Broadway pozorišnih trupa i agencija, najvažnija sigurno među njima je TIES – Theatre International Exchange Service – u kojoj sam vodila međunarodne razmene i "vezivala" (od glagola to tie = vezati) američke pozorišne umetnike sa kolegama iz Rusije, jugoistočne Evrope, ali i sa Balkana; organizovala sam važne turneje, razmenjivala reditelje, dramske pisce, scenografe. Taj posao me je doveo do Džordža Sorosa i njegove fondacije od koje smo, kao TIES, dobili jedan grant za rad u Rusiji (tj. još uvek Sovjetskom Savezu). U to vreme, kasnih 80-tih, to je bilo prvo otvaranje tog dela sveta, vreme Gorbačova i Perestrojke, pred sam pad Berlinskog zida (a i odmah posle), te smo kroz TIES uspeli da pošaljemo prvog američkog reditelja u prestižno pozorište Olega Tabakova u Moskvu, da pomognemo u osnivanju letnjih glumačkih škola/kurseva između MHATa i nekolicine američkih univerzitetskih repertoarskih pozorišta. Na BITEF smo doveli trupu Ping Čonga iz njujorškog ostatka avangarde, a nesto kasnije The Acting Company sa glumcima iz poznate njujorške škole Džulijard koji su gostovali u Beogradu i Zagrebu. TIES mi je omogućio da se upoznam i da postanem prijatelj sa ljudima iz američkog pozorišnog sveta širom SAD, od direktora pozorišta, producenata, dramaturga, reditelja, dramskih pisaca, kritičara, teoretičara, profesora na mnogim značajnim školama, itd. Sa mnogima od njih sam i danas u kontaktu, a sa onima koji žive u Njujorku i na Istočnoj obali, i bliska prijateljica.

Jedan deo pomoći koji je u to vreme Soros dao TIESu, osim naravno finansijske podrške, bilo je i korišćenje jedne male kancelarije u njihovoj glavnoj zgradi, u srcu Menhetna. Ja sam praktično tada, što bi se reklo, "ušla" u te kancelarije...i evo me, još sam tu! Skoro 30 godina!

U SPON I PADOVI, DOMAŠAJI I PROMAŠAJI... I ONO ŠTO SMO ZABORAVILI

Uz rad za TIES, unutar Instituta za otvoreno društvo (tadašnji naziv fondacije), pomagala sam u organizaciji seminara u Inter-univerzitetskom centru u Dubrovniku, koji je u to vreme podržavan od strane Fondacije. Radila sam sa Sonjom Liht, Rastkom Močnikom, Žarkom Puhovskim, Zdravkom Grebo, Janjom Beč, Draganom Klaićem, itd. koji su pohađali dubrovačke seminare uz mnoge druge intelektualce i univerzitetske profesore iz bivše Jugoslavije – ljudi od kojih je potekla inicijativa da se i u Jugoslaviji otvori Soros fondacija, nalik na već postojeće organizacije u Mađarskoj, Poljskoj, Bugarskoj, Rumuniji...

1990-te godine TIES je prestao sa radom, i ja sam, praktično, prešla iz jedne u drugu kancelariju na istom spratu Instituta za otvoreno društvo i počela da radim sa Sonjom Liht na otvaranju Soros Jugoslavia Fondacije, što je i ostvareno 17. juna 1991. godine, pred sam početak ratova na Balkanu, kada je gospodin Soros potpisao zvanične osnivačke dokumente sa Antom Markovićem u Beogradu.

Od samog početka, kao Direktor za Zapadni Balkan, u fondaciji sam se “borila” za kulturu i umetnost. Ideja o osnivanju specijalnog programa potekla je iz moje kancelarije, kao i niz kulturno-umetničkih inicijativa uz svesrdno angažovanje i lokalnih fondacija koje sam u međuvremenu otvarala, kako se Jugoslavija raspadala, u Zagrebu, Ljubljani, Skoplju, Sarajevu i nešto kasnije u Podgorici, Prištini, Novom Sadu...

Ideja otvorenog društva, borba za ljudska prava, aktivizam, angažovanost, civilno društvo... dobili su svoje značenje i kroz mnoge projekte iz oblasti kulture koje smo podržavali, kako tokom ratnih godina na Balkanu, tako i posle, evo već skoro tri decenije!

Moj rad na relaciji Balkan-Amerika se nastavlja, ne samo kroz Fondaciju za otvoreno društvo već i osnivanjem moje nevladine organizacije koju sam nazvala *My Balkans* (Moj Balkan), registrovane u Njujorku. *My Balkans* se bavi davanjem grantova i stipendija pojedincima i organizacijama iz jugoistočne Evrope i sa Balkana u oblasti kulture i obrazovanja. Fokus je na idejama i akcijama koje pomažu slobodu izražavanja i otvorenosti, projektima koji postižu visoke domete u oblasti kulture i umetnosti, poseduju važan akademski profil i koji se ostvaruju u društvima koja se bore za pravdu i jednakost.